

FUKUSHIMAEFFEKTEN

SÖREN HOLMBERG

Härdsmltan i Fukushima i mars 2011 fick effekter på kärnkraftsopinionen över hela världen. De omedelbara reaktionerna innebar ett försvagat stöd för att utnyttja eller bygga ut kärnkraft. De internationellt jämförbara mätningar som finns visar dock på relativt stora skillnader mellan olika länder. Ett minskat opinionsstöd för kärnkraft syntes tydligast i Japan och i asiatiska länder nära Japan. Utanför Asien tycks opinionen har påverkats mest negativt för kärnkraften i Tyskland.

En nätbaserad mätning som Ipsos genomförde i tjugofyra länder i maj 2011 visar att stödet för elproduktionen med hjälp av kärnkraft har starkast stöd i Indien, Polen och USA med Sverige på plats 4:a.¹ Svagast stöd återfinns i Mexico, Italien och Tyskland. Mätningen rymmer ingen jämförelse bakåt till någon tidigare studie. Men i brist på bättre frågor man personer som är negativa till kärnkraft om deras inställning påverkats av händelserna i Japan. Då visar det sig att högst andelar svarande i Sydkorea, Japan, Kina och Indien anger att de nyligen på grund av händelserna i Japan blivit negativa till kärnkraft. Lägst andel svarande som utpekar händelserna i Japan som en faktor bakom den negativa synen på kärnkraft återfinns i Sverige. Även i Tyskland är det relativt få som anger att de nyligen och mot bakgrund av Fukushimaolyckan blivit negativa till kärnkraft (Ipsos 2011).

GlobeScan (2011) på uppdrag av BBC genomförde en annan internationell studie under perioden juli-september 2011. Den omfattade tjugotre länder och gjordes med hjälp av telefonintervjuer i vissa länder och som besöksintervjuer i andra. Nio av de ingående länderna har också deltagit i en jämförbar undersökning år 2005. Sverige ingår inte i GlobeScans undersökningar. Mest positiv opinion för att bygga ut kärnkraften återfinns i Kina, Nigeria, USA och Storbritannien. På den kärnkraftsnegativa sidan finns mest stöd för att snarast avveckla kärnkraften i Spanien, Chile, Ecuador och Tyskland.² I alla dessa fyra länder är en majoritet för en avveckling snarast möjligt.

För de nio länder där vi kan jämföra opinionen efter Fukushima 2011 med en tidigare mätning 2005 visar det sig att stödet för bygga ut kärnkraften minskar i alla utom i ett. Mest tydlig är nedgången i viljan att bygg ut i Indonesien (-21 procentenheter) och i Japan och Tyskland (-15 procentenheter i båda fallen). Minst nedgång i utbyggnadsviljan återfinns i USA (-1) och i Storbritannien, där tvärtom stödet för en utbyggnad ökade med +4 procentenheter.³ Avvecklingsopinionen stärktes i sex av de nio länderna, mest i Tyskland (+26 procentenheter). De tre länder där stödet för en kärnkraftsavveckling inte förstärktes är Storbritannien,

USA och Indien, där tvärtom stödet för en avveckling försvagades något – med 8, 6 respektive 1 procentenhet.⁴

Att döma av dessa mätningar tycks Fukushimaolyckan ha påverkat opinionen mest i Tyskland och minst i USA och Storbritannien. Dock andra mätningar i de anglosaxiska länderna visar att katastrofen påverkade kärnkraftsopinionen negativt. Flera amerikanska undersökningar visar på snabba effekter på cirka minus 8-14 procentenheter i stödet för ny kärnkraft.⁵ I Storbritannien visar en liknande studie på en nedgång i stödet för att bygga nya reaktorer på -9 procentenheter mellan november 2010 och juni 2011. Ett halvår senare i december 2011 var dock hela minskningen borta. Stödet för att bygga ut kärnkraften hade gått upp igen (+16) till högre nivåer än i före Fukushima (Ipsos Mori 2011).

Effekten på den svenska opinionen

I Sverige försvagades också stödet för kärnkraften efter Fukushimaolyckan. Den omedelbara effekten blev mycket stark. Enligt Sifo ville 25 procent av svenska folket avveckla kärnkraften snarast i en mätning dagarna efter härdsmltan. I en inte helt jämförbar Sifo-studie från februari 2010 ville endast 8 procent ”avveckla snarast” (Sifo 2011). Ökningen i motsståndet mot kärnkraft skulle alltså ha varit 17 procentenheter. Även Synovate genomförde en snabb mätning dagarna efter Fukushimaolyckan och enligt den ville 36 procent avveckla kärnkraften – upp från endast 15 procent med samma intervjufråga år 2008. Enligt denna mätning ökade alltså motsståndet med hela 21 procentenheter (Dagens Nyheter 22 mars 2011).

Den starka initiala effekten sjönk dock samman relativt snabbt. Redan i maj/juni 2011 visar en Novus-undersökning och en SOM-studie i Västra Götaland på en förändring i kärnkraftsnegativ riktning på -8 respektive -11 procentenheter jämfört med mätningar under år 2010.⁶ Novus upprepade sedan sin mätning i november och då var den negativa kärnkraftseffekten fortfarande -8 procentenheter.⁷

Om vi jämför dessa svenska effektsiffror från 2011 med motsvarande resultat för olyckorna i Harrisburg 1979 respektive i Tjernobyl 1986 visar det sig att Fukushimaolyckan hamnar närmare Tjernobyl än Harrisburg (se Holmberg 1988, Holmberg och Petersson 1980). Opinionssiffrorna är naturligtvis osäkra och inte helt jämförbara men tillgängliga mätningar från 1979 visar på en snabb effekt i kärnkraftsnegativ riktning på cirka -8 procent i genomsnitt för fyra olika instituts mätningar under våren 1979. Ett halvår senare var hela effekten borta.

Tjernobylkatastrofen påverkade mer. Enligt Sifo omedelbart efter haveriet i maj 1986 minskade kärnkraftsstödet med -22 procentenheter i en mätning och med -9 respektive -11 procentenheter i två andra, vilket ger ett något konstlat snitt på -14 procentenheter. Senhösten 1986 efter cirka ett halvår visar en upprepning av Sifo:s två förstnämnda mätningar på en nedgång för kärnkraftsstödet på -15 respektive -9 procentenheter jämfört med pre-Tjernobylstudierna. En undersökning från Valundersökningen 1985 jämförd med resultaten från SOM hösten 1986 visar

på en minskning i stödet för att behålla kärnkraften med -9 procentenheter. Ett ånyo något konstlat medeltal på ”halvårseffekten” ger ett minskat opinionsstöd för kärnkraften på -11 procentenheter. Opinionseffekten av Tjernobyl fanns sedan kvar i max ett och ett halvt år i mätningarna. Sedan var den borta.

Den kortsiktiga snabba effekten av Tjernobyl- och Fukushimaolyckorna på den svenska kärnkraftsopinionen är alltså ungefär lika starka (minus 15-20 procentenheter) och ungefär dubbelt så starka som effekten av Harrisburgincidenten (minus 8 procentenheter). Den något längre halvårseffekten återfinns inte för Harrisburgolyckan. Den finns bara för Tjernobyl och Fukushima. Men den är inte lika stor i båda fallen. De opinionsmätningar vi hittills sett tyder på att opinionsförskjutningen i kärnkraftsnegativ riktning är större för Tjernobylhaveriet än för härdsmältan i Fukushima, men inte mycket – minus cirka 8 procentenheter i snitt för Fukushima och minus cirka 11 procentenheter för Tjernobyl.

Effekten enligt SOM

Frågan är nu vad resultaten från den nationella SOM-studien 2011 visar? Undersökningen genomfördes under hösten 2011 cirka ett halvår efter Fukushimaolyckan. Storleken på halvårseffekten är enligt den undersökning från Novus vi hittills sett minus 8 procentenheter. Resultaten i tabell 1 visar hur stor effekten är enligt SOM:s mätningar. Fyra olika frågor kring inställningen till kärnkraft ställdes på ett likalydande sätt i SOM-studierna 2010 och 2011.

Två förändringar kan iakttas – en liten och en något större. Den lilla förändringen är att andelen osäkra utan åsikt ökar obetydligt. Ökningen är från som mest +4 procentenheter till som minst ± 0 procentenheter med ett snitt på +1,5 procentenheter för våra fyra frågor. Den något större förändringen är att andelen som är negativa till kärnkraften ökar med i snitt +5,3 procentenheter samtidigt som andel för kärnkraften går ned med i genomsnitt -7,0 procentenheter. Det ökade kärnkraftsmotståndet och det minskade stödet återfinns i alla fyra mätningarna. Den genomsnittliga halvårseffekten av Fukushimaolyckan i SOM:s undersökning hösten 2011 blir alltså cirka -6 procentenheter svagare stöd för kärnkraften; ett något lägre estimat än i Novus-mätningen, men dock i allt väsentligt samma resultat.

Den kvarvarande opinionseffekten av Fukushimaolyckan ett halvår efter händelsen är alltså ett minskat stöd för kärnkraft på cirka -6 procentenheter i Sverige. I den mån vi kan jämföra internationellt tycks Fukushimaeffekten ha varit något mindre i Sverige än i de flesta andra länder för vilka vi har mätningar; klart mindre än i Tyskland, men kanske något starkare än i USA och Storbritannien. Jämfört med effekterna av Harrisburg – och Tjernobylolyckorna är opinionseffekten av Fukushima i Sverige hittills starkare än motsvarande effekt av Harrisburg, men något svagare än effekten av Tjernobyl.

Tabell 1 Fukushimaeffekten. Åsiktsförändringar i kärnkraftsfrågan mellan 2010 och 2011 enligt SOM-undersökningen (procent)

fråga: ”Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?”

	2010	2011	förändring
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	+2
Avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	22	26	+4
Använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	32	32	±0
Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	20	14	6
Har ingen bestämd uppfattning i frågan/ej svar	18	18	±0
Summa procent	100	100	

Kommentar: Frågan har varit med i SOM sedan 2005, i något annorlunda utformning sedan 2000.

fråga: ”Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?”

	2010	2011	förändring
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	+2
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	+3
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer	27	24	3
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden	17	11	6
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	+5
Summa procent	100	100	

Kommentar: Frågan är en omformulerad variant av ovanstående fråga. Den ställdes för första gången i SOM 2010.

Forts.

fråga: ”Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften”

	2010	2011	förändring
Mycket bra förslag	20	20	±0
Ganska bra förslag	18	21	+3
Varken bra eller dåligt förslag	27	28	+1
Ganska dåligt förslag	16	16	±0
Mycket dåligt förslag	15	10	5
Ej svar	4	5	+1
Summa procent	100	100	

Kommentar: Frågan har funnits med i SOM sedan 1998.

fråga: ”Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor de närmaste 5-10 åren? /kärnkraft”

	2010	2011	förändring
Satsa mer än idag	18	12	6
Satsa ungefär som idag	30	28	2
Satsa mindre än idag	25	27	+2
Helt avstå från energikällan	14	19	+5
Ingen åsikt/ej svar	13	14	+1
Summa procent	100	100	

Kommentar: Frågan har funnits med i SOM sedan 1999. Procentbasen i alla beräkningar i tabell 1 utgörs av samtliga som besvarat SOM-enkäten respektive år.

Fukushimaeffekten i olika sociala och politiska grupper

Olyckan i Fukushima ändrade inte grunddragen i de socio-politiska mönster som kärnkraftsopinionen i Sverige haft ända sedan 1970-talet (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977, Holmberg och Asp 1984). De sociala och politiska grupper som tenderade att ha mest respektive minst positiv attityd till kärnkraft för trettiofem-fyrtio år sedan är fortfarande i allt väsentligt samma grupper som har den mest respektive

minst positiva inställningen idag. Resultaten i tabell 2 visar vilken kärnkraftsåsikt olika sociala och politiska grupper har enligt SOM-undersökningen hösten 2011.

Vi utnyttjar den enkätfråga av våra fyra som gäller framtida policy i kärnkraftsfrågan och som i svarsalternativen explicit nämner antalet reaktorer som diskussionen gäller. Det är fråga nummer två uppifrån i tabell 1. Den är ny i SOM-sammanhang. Den har endast funnits med sedan 2010, då riksdagen avvecklade avvecklingsplanen och fastslog att det i framtiden skulle kunna vara möjligt att bygga max tio nya reaktorer i Sverige. Övriga tre enkätfrågor i tabell 1 har funnits med längre i SOM-studierna, men nämner inte explicit antalet reaktorer och berör därmed inte den delvis nya energipolitiska situation som uppstått i Sverige efter riksdagens policyändring 2010.

Tabell 2 Avveckla eller använda kärnkraften långsiktigt efter olika sociala och politiska variabler (procent)

	avveckla kärnkraften snarast	avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 reaktorerna vi har tills de tjänat ut	använd kärnkraften, och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer	använd kärnkraften, och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden	ingen åsikt/ ej svar	summa procent	antal personer	övertikt avveckla
<i>kön</i>								
man	8	28	30	19	15	100	752	-13
kvinnor	13	38	19	4	26	100	845	+28
<i>ålder</i>								
16-30	16	34	16	7	27	100	272	+27
31-60	10	35	24	13	18	100	761	+8
61-85	8	31	27	12	22	100	564	±0
<i>utbildning</i>								
grundnivå	11	27	22	7	33	100	308	+9
mellannivå	8	35	24	13	20	100	702	+6
universitet/högskola	14	35	26	12	13	100	493	+11
<i>hushållsinkomst</i>								
mycket låg	19	30	19	4	28	100	259	+26
ganska låg	9	34	26	10	21	100	197	+7
medel	9	37	24	12	18	100	545	+10
ganska hög	7	35	27	19	12	100	244	-4
mycket hög	5	33	34	15	13	100	164	-11
<i>familjeklass</i>								
arbetarhem	12	31	22	9	26	100	652	+12
tjänstemannahem	9	37	27	14	13	100	501	+5
högre tjänstemannahem	8	29	32	23	8	100	123	-18
jordbrukarhem	9	46	17	8	20	100	54	+30
företagarhem	8	40	25	13	14	100	118	+10
<i>bostadsort</i>								
landsbygd	12	39	20	12	17	100	230	+19
tätort	9	34	25	7	25	100	319	+11
stad	9	32	26	12	21	100	722	+3
Stockholm/Göteborg/Malmö	16	31	22	14	17	100	246	+11

Forts.

<i>vänster-höger dimension</i>								
klart till vänster	24	38	15	7	16	100	151	+40
något till vänster	16	44	21	5	14	100	294	+34
varken vänster eller höger	9	31	19	10	31	100	401	+11
något till höger	6	34	30	13	17	100	438	-3
klart till höger	4	22	35	25	14	100	185	-34
<i>partisympati</i>								
V	29	39	17	4	11	100	76	+47
S	12	35	23	6	24	100	380	+18
MP	25	53	8	2	12	100	167	+68
C	9	53	18	7	13	100	82	+37
FP	6	26	34	19	15	100	104	-21
KD	3	38	26	13	20	100	39	+2
M	3	29	33	18	17	100	492	-19
SD	5	25	32	22	16	100	79	-24
inget parti	11	19	13	8	49	100	160	+9
samtliga	10	34	24	11	21	100	1597	+9

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 1. Resultaten gäller för år 2011. Hus-håll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, mellan 201 000 och 300 000 kr som ganska låg, mellan 301 000 – 600 000 kr som medel, mellan 601 000 – 700 000 kr som ganska hög och mer än 701 000 kr som mycket hög. Uppgiften om familjeklass bygger på en självklassificeringsfråga: "Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?". Människors vänster-högerideologi har också mätts med en självklassificeringsfråga.

Vi börjar med att se på vilka grupper som är mest för att använda kärnkraften i framtiden. Här finner vi män, de äldsta, högutbildade, höginkomsttagare, högre tjänstemän och stadsbor. Politiskt har användarlinjen mest stöd bland personer ideologiskt klart till höger och bland sympatisörer med Sverigedemokraterna, Folkpartiet och Moderaterna.

Stödet för att avveckla kärnkraften är starkast bland kvinnor, bland de yngsta, bland högutbildade, bland låginkomsttagare, bland jordbrukare och bland landsbygdsbor. Värt att notera är att gruppen högutbildade både återfinns bland utpräglade anhängare av att använda kärnkraften och bland utpräglade anhängare av att avveckla kärnkraften. Åsikterna om kärnkraften är mer polariserade bland människor med universitetsutbildning och andelen utan uppfattning är klart lägre än i de flesta andra sociala grupper. Politiskt är avvecklingsåsikten starkast företrädd bland människor med vänsterideologiska åsikter och bland sympatisörer till Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Kärnkraftsopinionen blev mer negativ i de flesta sociala och politiska grupper som en följd av Fukushimaolyckan. Förskjutningen bland samtliga svarande i SOM är enligt den nya policyfrågan från 39 till 44 procent som vill ha en avveckling (+ 5 procentenheter) och från 44 till 35 procent som fortfarande stödjer att kärnkraften skall användas (-9 procentenheter). Sammantaget försköts alltså opinionen med +14 enheter (+5 minus -9= +14) i kärnkraftsnegativ riktning mellan 2010 och 2011.

Om vi ser på några olika socioekonomiska grupper visar det sig att förskjutningen i kärnkraftsnegativ riktning är något starkare bland kvinnor (+14) och de äldsta (+18) än bland män (+10) och de yngsta (+11). Olika utbildningsgrupper skiljer sig inte mycket åt. Detsamma gäller var man bor någonstans. Låg- som högutbildade, liksom landsbygds- och storstadsbor, blir i ungefär samma utsträckning mer negativa till kärnkraft. När det gäller yrkesklass förändras däremot arbetares och högre tjänstemäns kärnkraftsåsikter mindre i negativ riktning (+4 respektive +3) än vad som är fallet för tjänstemän (+25), jordbrukare (+24) och företagare (+22).⁸

Men de mest intressant förskjutningarna återfinns för olika politiska grupper. Ideologiskt är det människor till höger som förändrar sina kärnkraftsåsikter mest i negativ riktning (+26 bland personer ”något till höger” och +15 bland personer ”klart till höger”). I mitten är omsvängningen till mer kärnkraftsnegativism mindre (+13) medan den är som allra minst bland människor som står till vänster ideologiskt (+1 bland personer ”något till vänster”). Bland personer längst ut till vänster hittar vi överhuvudtaget ingen förskjutning av åsikterna åt det kärnkraftsnegativa hållet. Tvärtom finner vi en svag förändring åt andra hållet (-2). Slutresultatet av de ideologiskt relaterade förändringarna blir att åsiktskillnaderna mellan vänster och höger minskar något som en följd av Fukushimaolyckan. Den tidigare mer kärnkraftspositiva högern förändrar sina åsikter mer i kärnkraftsnegativ riktning än den tidigare mer kärnkraftsnegativa vänstern. Ett tydligt åsiktsavstånd mellan vänster och höger kvarstår efter Fukushimakatastrofen, men avståndet har minskat.

Partipolitiskt återfinner vi förändringsmönster som inte är helt överraskande givet vad vi nyss har sett när det gäller hur olika ideologiska grupper förändrar sina kärnkraftsåsikter. Tydligast förskjutningar i kärnkraftsnegativ riktning återfinns vi bland centerpartister (+25) och M-sympatisörer (+20), men också bland anhängare till Sverigedemokraterna (+17). Sympatisörer till Folkpartiet och Kristdemokraterna förändrar sina kärnkraftsåsikter något mindre (+13 i båda fallen). På den Rödgröna sidan förskjuts åsikterna klart mindre åt det kärnkraftsnegativa hållet – bland S-sympatisörer med endast +2 enheter och bland MP-sympatisörer med +8 enheter. Bland V-sympatisörer kan t. o. m. en viss förändring åt motsatt håll noteras (-4). Åsiktsavståndet i kärnkraftsfrågan minskar mellan väljare i de båda blocken efter Fukushima. Främst beror det på att borgerliga väljare blir mer kärnkraftsnegativa.

Avveckla eller använda kärnkraften

Den politiskt mest spännande frågan är vilka som har övervikten i opinionen – de som vill avveckla kärnkraften eller de som vill använda kärnkraften. Eftersom människors inställning till kärnkraft varierar utefter ett kontinuum – en för-mot dimension – blir det något godtyckligt hur vi väljare att tudela opinionen.

För två av de fyra enkätfrågor som ingår i SOM-undersökningarna – den äldre och den nyare varianten av policyfråga – specificeras explicit två svarsalternativ som avvecklingslinjer och två andra som användarlinjer (se tabell 1). Skillnaden mellan

de båda policyfrågorna är att den nyare som funnits med 2010 och 2011 konkret nämner antalet reaktorer i svarsalternativen. Den äldre frågan gör inte det.

En av de andra enkätfrågorna är en så kallad påståendefråga som ber svarspersonerna att ange om en kärnkraftsavveckling är ett bra eller ett dåligt förslag. Här kan man tolka bra-svar som en positiv inställning till en avveckling och dåligt-svar som ett stöd för att använda kärnkraften. Den fjärde enkätfrågan gäller hur mycket man tycker vi bör satsa på kärnkraften som energikälla under de närmaste 5-10 åren. Svarsalternativen ”satsa mer än idag” respektive ”satsa ungefär som idag” kan tolkas som att man vill använda kärnkraften. Svarar man däremot att man vill ”satsa mindre än idag” eller ”helt avstå från energikällan” ligger det närmare att se det som att man vill avveckla kärnkraften.

Ser vi på hur opinionen utvecklats utifrån de tre frågor som funnits med SOM-mätningarna sedan åren kring millenieskiftet finns en tydlig samstämmighet. Avvecklaropinionen har en övervikt i alla tre mätserierna fram till 2001.⁹ Året därpå 2002 svänger opinionsövervikten över till fördel för användarlinjen i frågan om framtidssatsningarna 5-10 år framåt. Samma omsvängning inträffar för de båda andra mätserierna år 2003. Sedan har användaråsikten övervikten i alla mätningarna fram till 2006 då opinionen svänger tillbaka igen till en övervikt för att avveckla kärnkraften i påståendefrågan, men inte för de övriga två frågorna. För dem stabiliserar opinionen läget med en övervikt för att använda kärnkraften, men en mycket svag ökning i stödet för användarlinjen under åren 2007-2010. För påståendefrågan förändras inte övervikten för att avveckla. Den förblir i allt väsentligt densamma under åren 2007-2010.

Att påståendefrågan uppvisar ett mer positivt resultat för avvecklingsåsikten än de båda övriga frågorna är förväntat. Påståendefrågor brukar ge ett något högre estimat för det alternativ som är formulerat som bra-alternativet i frågan. I vårt fall är det avvecklingslinjen.

Men över tid ger de tre mätserien i huvudsak samma bild av opinionsutvecklingen. Och när Fukushimaolyckan inträffar 2011 förändras resultaten mycket likartat för de tre frågorna – och för den nya policyfrågan. Alla fyra mätningarna registrerar en minskning i stödet för användarlinjen på cirka 7 procentenheter. Men eftersom utgångsläget i mätningarna 2010 var något olika blir resultaten för andelen positiva till en avveckling respektive för att använda kärnkraften delvis olika för de fyra mätningarna.

I mätningen 2010 uppvisar tre frågor en övervikt för användarlinjen (de båda policyfrågorna och frågan om framtidssatsningar) medan en fråga har en övervikt för avvecklarlinjen (påståendefrågan). Efter Fukushima och opinionsomsvängningen åt det kärnkraftsnegativa hållet i alla mätningarna utvisar tre av enkätfrågorna en övervikt för avvecklaråsikten (påståendefrågan, frågan om framtidssatsningar och den nya policyfrågan) medan den äldre policyfrågan fortfarande uppvisar en övervikt för användarlinjen.

Andelen positiva till en avveckling är 44 procent, 41 procent respektive 46 procent i den nya policyfrågan, i påståendefrågan och i frågan om framtidssatsningar i 2011 års SOM-undersökning. Andelen för att använda kärnkraften är i dessa frågor något lägre: 35 procent, 26 procent respektive 40 procent. Den äldre policyfrågan uppvisar fortfarande 2011 en övervikt för användarlinjen med en andel på 46 procent mot 36 procent för att kärnkraften skall avvecklas.

När det gäller skillnaden i resultatet mellan den äldre och den nya policyfrågan är det bara att konstatera att opinionen är mer kärnkraftsnegativ – och med en övervikt för att kärnkraften skall avvecklas på sikt – efter det att riksdagen bestämt att tio reaktorer skall kunna byggas, och att vi nämner det explicit i enkätfrågan.

Partipolitiskt uppvisar tre partiers sympatisörer majoritetsstöd och en klar övervikt för avvecklingslinjen. Det gäller sympatisörer till Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Centerpartiet. Bland dem stödjer 78, 68 respektive 62 procent en avveckling av kärnkraften i SOM-mätningen med den nya policyfrågan 2011 (se tabell 2). Tre andra partier har mycket tydligt sympatisörer som tvärtom står på andra sidan och uppvisar ett majoritetsstöd och en klar opinionsövervikt för att använda kärnkraften. De partierna är Sverigedemokraterna, Folkpartiet och Moderaterna. Bland deras anhängare är 54, 53 respektive 51 procent positiva till att kärnkraften används. Två partiers sympatisörer är mer splittrade om än med en viss övervikt för att kärnkraften skall avvecklas. Det gäller Socialdemokraterna och Kristdemokraterna. Bland S-sympatisörer är 47 procent för en avveckling mot 29 procent som är positiva till att använda kärnkraften. Motsvarande andelar bland KD-sympatisörer är 41 positiva till en avveckling mot 39 procent som är för att använda kärnkraften.

De Rödgröna partiernas sympatisörer lutar alltså klart åt att kärnkraften skall avvecklas medan Alliansens sympatisörer är mer splittrade med C- och KD-sympatisörer lutande åt en avveckling medan FP- och M-sympatisörer tenderar att vilja använda kärnkraften.

Katastrofer spelar en roll

Det är något ironiskt att riksdagens majoritet år 2010 – det år när kärnkraften enligt tidigare planer skulle vara avskaffad – beslutar att kärnkraften skall behållas och att tio nya reaktorer skall kunna byggas. Men beslutet fattas med stöd av inte bara en majoritet i riksdagen. Det har också stöd av en övervikt i folkopinionen. Det visar SOM:s mätningar. Användarlinjen stöds av fler än avvecklarlinjen 2010. Men så inträffar härdsmltan i Fukushima. Och opinionen förändras. Övervikten i folkopinionen svänger över. Efter Fukushima är det fler svenskar som på sikt vill se en avveckling av kärnkraften än som vill se en användning.

Kärnkraftspolitik är inte lätt. Det är inte enbart kunskap, kompetens, kraschrisker, konfliktbedömningar, kapitalbrist, kraftbehov, klimatoro, kampanjer, kolersättning, konservatism och kön som påverkar. Katastrofer spelar också en roll – om än kanske bara kortsiktigt.

Noter

- ¹ Sveriges höga placering är ingen överraskning. Andra internationella mätningar har också visat att svenska folket är bland de mest positiva till kärnkraft som energikälla. I två Eurobarometer-studier som gjordes 2005 och 2008 kom den svenska opinionen på plats 2 respektive på plats 5 i graden av kärnkraftsstöd bland EU:s medlemsländer (Holmberg 2011). I mätningen 2005 var opinionen mest positiv till kärnkraft i Ungern med Sverige på plats 2 före exempelvis både Finland och Frankrike. År 2008 var kärnkraftsstödet starkast i Litauen, följt av Tjeckien, Bulgarien och Ungern, med Sverige på plats 5 och Finland på plats 6. I båda mätningarna var alltså den svenska kärnkraftsopinionen den mest positiva i Västeuropa. Eurobarometerens kärnkraftsmätningar har inte (hittills) på ett jämförbart sätt upprepats efter år 2008.
- ² Chile har ingen reaktor i drift, men planer på bygge finns. Ecuador har heller ingen reaktor i drift och några planer på att bygga någon finns inte.
- ³ Resultaten för övriga fyra länder är: Mexico -14 procentenheter, Ryssland -13, Frankrike -10 och Indien -10.
- ⁴ Avvecklingsopinionen förändrades enligt följande i övriga fem länder: Ryssland +23 procentenheter, Mexico +20, Japan +12, Frankrike +9 och Indonesien -6.
- ⁵ En CBS News Poll i mars 2011 visar en minskning med -14 procentenheter i stödet för att bygga mer kärnkraftverk i USA jämfört med en undersökning 2008. Pew Research Center jämför resultat från mars 2011 med siffror från oktober 2010 och visar att andelen som stödjer en ökad användning av kärnkraft har minskat med -8 procentenheter. En mätning av Harris Interactive i mars 2011 jämfört med en mätning 2008 visar en nedgång i stödet för att bygga fler kärnreaktorer i USA med -8 procentenheter.
- ⁶ SOM-studien i Västra Götaland genomfördes i huvudsak i maj/juni 2011. Om vi jämför resultaten för en kärnkraftsfråga ("Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften") i denna studie med motsvarande resultat för boende i Västra Götaland i RiksSOM-2010 får vi en förskjutning i kärnkraftsnegativ riktning (= andel som tycker det är ett mycket eller ganska bra förslag att avveckla kärnkraften) på 11 procentenheter.
- ⁷ Novusresultaten är som följer: Andel som svarar "Fortsätta använda kärnkraften och vid behov bygga nya reaktorer" eller "Fortsätta använda de kärnkraftverk som idag finns, men inte bygga några nya reaktorer" 77 procent i augusti 2010, 69 procent i mars 2011 och 69 procent i november 2011.
- ⁸ Resultaten i olika social och politiska grupper 2010 redovisas i Hedberg och Holmberg 2011.

- ⁹ Resultaten för de tre frågorna är som följer med utfallet för den gamla policyfrågan först, följt av utfallen för påståendefrågan och frågan om framtidssatsningar. Siffrorna visar andelen positiv för en avveckling minus andel för att använda kärnkraften. Hur avvecklingslinje respektive användningslinje definierats framgår av texten. Samtliga svarande i varje års SOM-studie ingår i procentbasen. 1998 -, +18, -; 1999 -, +15,+4; 2000 +8, +14, +5; 2001 +4, +9, +1; 2002 ±0, +9, -4; 2003 -12, -6, -14; 2004 -9, -5, -6; 2005 -17, -7, -14; 2006 -17, +3, -12; 2007 -18, +7, -7; 2008 -20, +3, -6; 2009 -20, +3, -8; 2010 -22, +7, -9; 2011 -10, +15, +6. Resultaten för den nya policyfrågan är -5 2010 och +9 2011. Observera att plussiffror (+) indikerar en övervikt för avveckling medan minussiffror (-) anger en övervikt för att använda kärnkraften. En tabellsammanställning av SOM:s alla åsiktsmätningar i kärnkraftsfrågan 1986-2011 återfinns i Hedberg 2012.

Referenser

- CBS News Poll* publicerad 22 mars 2011
- GlobeScan*. BBC World Service publicerad 25 november 2011.
- Harris Interactive/HealthDay Poll* publicerad 31 mars 2011.
- Hedberg, Per 2012. *Kärnkraftsopinionen. En tabellsammanställning av SOM-institutets mätningar 1986-2011*. Göteborg: SOM-institutet.
- Hedberg, Per och Holmberg, Sören 2011. *Åsikter om energi och kärnkraft*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen och Branzén, Karl 1977. *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören och Petersson, Olof 1980. *Inom felmarginalen*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören och Asp, Kent 1984. *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Liber Förlag.
- Holmberg, Sören 1988. *Svenska folkets åsikter om kärnkraft och slutförvaring efter Tjernobyl*. Stockholm: Statens Kärnbränslenämnd.
- Holmberg, Sören 2011. *Swedish Opinion on Nuclear Power 1986-2010*. Göteborg: SOM-institutet.
- Ipsos. *Global Citizen Reaction to the Fukushima Nuclear Plant Disaster*. Global @dvisor. June 2011.
- Ipsos MORI. *Nuclear Update* December 2011.
- Novus. *Rapport – Allmänheten om kärnkraft*. November 2011.
- Pew Research Center. *Opposition to Nuclear Power Rises amid Japanese Crisis*. March 21, 2011.
- Sifo. *Kärnkraftsopinionen mätt 14-16 mars 2011*.
- DN.se *Nu är det fler som vill avveckla kärnkraften*. Synovate-mätning publicerad 22 mars 2011.